

มาตรการแก้ต้นฉบับวรรณกรรมแปลกันเถิด (๑)

วัลยา วัฒนศรี

พิมพ์ครั้งแรก มติชนสุดสัปดาห์ (บทความพิเศษ โดยวัลยา วัฒนศรี) ฉบับประจำวันที ๒๔ กุมภาพันธ์ - ๒ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๘
ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑๒๘๐

ระหว่างวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ ถึงวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๔๘ ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีการอบรมเรื่อง “บรรณาธิการต้นฉบับวรรณกรรมแปล” ผู้สอน ๒ คน คือ คุณมกุฏ อรฤดี บรรณาธิการสำนักพิมพ์ผีเสื้อ และผู้เขียน มีผู้เรียน ๓๕ คน พบกันทุกบ่ายวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลาบ่ายโมงถึงหกโมงเย็น

การอบรมครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๕ ครั้งแรกเริ่มเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๑ ผู้เรียนลงความเห็นว่าคุณคนได้รับการปลูกฝัง ‘เชื่อตาผี’ กล่าวคือ มองเห็นข้อผิดพลาดในภาษาที่ใช้แปลและอ่านหนังสืออย่างไม่มีความสุข เพราะรู้สึกสะดุดอยู่ตลอดเวลา

หนังสือที่เคยรักแค้นรัก อ่านซาบซึ่งใจจนน้ำตาไหล คราวนี้อ่านใหม่ก็น้ำตาไหลเช่นกัน แต่ด้วยเหตุผลอื่น กล่าวคือ เสียหายหนังสือที่ตัวเคยรัก เพิ่งเห็นว่าภาษาแปลไม่ได้สร้างภาพพจน์อ่านแล้วจะถูกตะกักไปหมด

เวลาผ่านมา ผู้สอน ๒ คนนี้ก็ทำให้คนร้องไห้ทุกครั้งที่มีการเรียนการสอน

มาครั้งนี้ การเรียนการสอนเพิ่งสิ้นสุดลง ผู้เรียนบอกว่าได้รับเชื่อต่างๆ มากขึ้น นอกจากเชื่อตาผีแล้ว ยังมีเชื่ออื่นๆ เรียกคล้องจองกันว่า ‘ปากหมา ตาผี หูปีศาจ’

การเรียนการสอนเรื่อง “บรรณาธิการต้นฉบับวรรณกรรมแปล” นี้ ทั้งผู้สอนผู้เรียนต้องขยันขันแข็งพอๆ กัน ผู้สอนเตรียมแบบฝึกหัดให้ผู้เรียนตรวจแก้ แบ่งออกเป็นหัวข้อๆ เช่น ตรวจแก้คำว่า ‘ที่’ ตรวจแก้โดยคำนึงถึงตรรกะ ตรวจแก้โดยคำนึงถึงภาพ ตรวจแก้โดยคำนึงถึงเสียง ตรวจแก้โครงสร้างประโยคให้เป็นภาษาไทย ตรวจแก้คำซ้ำซ้อน

ผู้เรียนแต่ละคนเตรียมประโยคที่ตนจับผิดได้จากหนังสือแปลและหนังสือทั่วไป มาเสนอในห้องเรียน ทุกครั้ง ผู้สอนและผู้เรียนคนอื่นๆ ช่วยกันวิจารณ์การตรวจแก้แต่ละประโยค กิจกรรมนี้กินเวลาประมาณ ๒ ชั่วโมง

นอกจากนี้ ผู้เรียนเป็นผู้ออกข้อสอบเอง เรื่องนี้ไม่เป็นไปตามการเรียนการสอนปกติ เมื่อออกข้อสอบแล้ว ผู้เรียนก็ทำข้อสอบด้วย เรื่องนี้เป็นไปตามปกติ

ข้อสอบที่ผู้เรียนต้องออกเองมีสองส่วน ส่วนแรก ผู้เรียนเลือกหนังสือแปล ตัดตอนมาความยาวเพียงหนึ่งหน้ากระดาษ A4 และตรวจแก้ แล้วส่งผู้สอนพร้อมสำเนาต้นฉบับภาษาเดิม ในการอบรมครั้งที่ ๖ ซึ่งอบรมไปได้แล้วเกินครึ่งทาง

หนังสือแปลที่เลือก ไม่จำกัดว่าจะแปลจากต้นฉบับภาษาใด ผู้เขียนซึ่งเป็นผู้สอนคนหนึ่ง สอนประจำอยู่ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ ซึ่งสอนแทบจะทุกภาษาอยู่แล้ว ถามเพื่อนร่วมงานได้

ข้อสอบส่วนที่สอง ผู้เรียนคิดหัวข้อรายงานมาขอความเห็นชอบจากผู้สอนในห้องเรียน หลังจากอบรมไป ๕ ครั้ง แล้วเขียนรายงานความยาวตามสะดวก แต่ครอบคลุมเนื้อหา สำเนาแจกผู้เรียนทุกคนวันที่เสนอรายงานปากเปล่าหน้าชั้นคนละไม่เกิน ๑๐ นาที ในการอบรมสองครั้งสุดท้าย

ในชั่วโมงแรกของการอบรม ผู้สอนแจกสำเนารายงานของผู้เรียนรุ่นก่อนๆ ๕ - ๖ เรื่อง เพื่อให้ผู้เรียนซึ่งมักวิตกกังวลเพราะไม่เคยออกข้อสอบเองในวิชาที่ตนเรียน คิดออกว่าข้อสอบของตนจะว่าด้วยเรื่องอะไร

ลองดูหัวข้อรายงานซึ่งคัดมาจากหลายรุ่น รวมทั้งรุ่นล่าสุดนี้

- การตรวจแก้คำหยาบ คำอุทาน และคำสแลง โดยคำนึงถึงอิทธิพลทางภาษา

- สํารวจและศึกษาการตั้งชื่อหนังสือแปล
- ภาษาไทยปัจจุบันกับการตรวจแก้ต้นฉบับงานแปล
- ปัญหาของบรรณาธิการต้นฉบับแปลที่ไม่มีการสื่อสารกับผู้แปล
- คนปิดทองหลังพระ
- ข้อควรคำนึงเมื่อแปลบทสนทนา
- บรรณาธิการต้นฉบับวรรณกรรมเยาวชน

จากหัวข้อข้างต้น ผู้อ่านคงจะพอเห็นว่าเนื้อหาการเรียนการสอนมีอะไรบ้าง อีกทั้งประเด็นที่ผู้เรียนสนใจ
สิ่งหนึ่งที่ผู้สอนย้ำนักย้ำหนา คือ จรรยาบรรณของบรรณาธิการต้นฉบับแปล

นั่นก็คือ ต้องไม่เปิดเผยต่อสาธารณะว่าตนตรวจแก้ต้นฉบับแปลตรงไหน อย่างไร

จะเปิดเผยได้ในกรณีเดียว นั่นคือ เมื่อมีการฟ้องร้องในศาล เพราะต้นฉบับแปลเป็นลิขสิทธิ์ของผู้แปล แต่
ต้นฉบับแปลที่ผ่านการตรวจแก้ของสำนักพิมพ์ เป็นลิขสิทธิ์ของผู้แปลร่วมกับสำนักพิมพ์ หากผู้แปลจะตีพิมพ์กับ
สำนักพิมพ์อื่นเมื่อใด ก็ต้องขออนุญาตสำนักพิมพ์เดิม หรือส่งต้นฉบับแปลดั้งเดิมของตน (ก่อนการตรวจแก้) ให้
สำนักพิมพ์แห่งใหม่

แบบฝึกหัดที่ใช้ฝึกตรวจแก้ ผู้สอนถ่ายสำเนาจากหนังสือที่ตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว ซึ่งไม่ว่าจะผ่านหรือไม่ผ่าน
การตรวจแก้ของสำนักพิมพ์ที่ตีพิมพ์ก็ยังมีข้อผิดพลาดให้พวก ปากหมา ตาผี หนูปีศาจ ได้ตรวจแก้กัน แบบฝึกหัด
ดังกล่าวไม่ระบุชื่อหนังสือหรือชื่อผู้แปล

มีตัวอย่างการตรวจแก้พิเศษ คือต้นฉบับแปลของผู้สอน ซึ่งบรรณาธิการสำนักพิมพ์ผีเสื้อเป็นผู้ตรวจแก้
ตั้งแต่ต้นฉบับแปลดั้งเดิม ฉบับตรวจแก้ครั้งที่ ๑ ครั้งที่ ๒ ถึงครั้งที่ ๕ อันเป็นฉบับตีพิมพ์ตามลำดับ

ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนเห็นขั้นตอนการทำงานโดยละเอียด

การเปิดเผยนี้ทำได้เพราะผู้แปลและผู้สอนเป็นคนเดียวกัน ยินดีและเต็มใจเปิดเผย

และนี่คือเหตุผลที่การเรียนการสอนวิชานี้ใช้ผู้สอน ๒ คนพร้อมกัน คนหนึ่งเป็นอาจารย์สอนแปลและ
วรรณคดีที่มีผลงานแปล และในระยะหลังเป็นบรรณาธิการต้นฉบับแปล อีกคนเป็นบรรณาธิการสำนักพิมพ์ที่เป็น
บรรณาธิการต้นฉบับทั้งเขียนและแปลมากกว่า ๓๐ ปี

จรรยาบรรณอีกข้อหนึ่งของบรรณาธิการต้นฉบับแปล คือต้องไม่อ้างความดีความชอบใส่ตัว เพราะหน้าที่
สำคัญของบรรณาธิการต้นฉบับแปล คือ ทำให้ผู้อ่านรู้สึก ‘ดี’ ต่อเรื่องที่อ่าน รู้สึก ‘ดี’ ต่อผู้ประพันธ์และรู้สึก ‘ดี’ ต่อ
ผู้แปล มิใช่ให้รู้สึก ‘ดี’ ต่อบรรณาธิการต้นฉบับแปล

ดูรายละเอียดเรื่องนี้ได้ในหนังสือเรื่อง “การแปลวรรณกรรม” บทที่ ๕ แต่งโดยผู้เขียนบทความนี้
โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้พิมพ์

ผู้สอนบอกผู้เรียนว่า งานของบรรณาธิการต้นฉบับแปล เป็นงานปิดทองหลังพระ ผู้เรียนคนหนึ่งซึ่ง
ประกอบอาชีพนี้ในสำนักพิมพ์แห่งหนึ่ง เขียนในรายงานว่าเป็นงานปิดทองก้นพระ

พระพุทธรูปนั่ง ไม่มีใครรู้ใครเห็นจริงๆ

ครั้งหน้า เชิญฝึกตรวจแก้คำว่า ‘ที่’ ซึ่งมีทั้งที่เป็นสรรพนาม บุพบท และวิเศษณ์